

Львівський національний університет імені Івана Франка

Сохецька
Анна Володимирівна

УДК [330.837:330.354:330.342.23] (477) “714”

**ІНСТИТУЦІЙНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО РИНКУ**

Спеціальність: 08.01.01. — економічна теорія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор **Панчишин Степан Михайлович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, декан економічного факультету.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор **Малий Іван Йосипович**, Київський національний економічний університет, професор кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів;

кандидат економічних наук, доцент **Кульчицький Ярослав Володимирович**, Український державний лісотехнічний університет, декан економічного факультету.

Провідна установа – Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України, кафедра економічної теорії.

Захист дисертації відбудеться 15 січня 2004 р. о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради ДЗ 5.051.01 у Львівському національному університеті імені Івана Франка, м. Львів, пр. Свободи, 18, аудиторія 115.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий 13 грудня 2003 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради _____ Панчишин С.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Підвищення рівня життя народу та розв'язання багатьох інших проблем вимагає пришвидшення економічного зростання, яке є стратегічною метою кожної держави. Упродовж 90-х років обсяг національного продукту у вітчизняній економіці скорочувався, що спричинило зниження реальних доходів населення, зменшення видатків на розвиток соціальної сфери, охорону довкілля, оборону тощо. Усе це різко актуалізує проблему факторів економічного зростання в умовах ринкової трансформації економічної системи України.

Одним із важливих чинників економічного зростання є інституційні фактори. Проблеми інституційних факторів економічного зростання не є новими для економічної науки. У вітчизняній та зарубіжній літературі існує чимало праць, присвячених їх вивченню. Особливу роль інституційного середовища в економічному зростанні підкреслювали такі видатні економісти, як А.Сміт, Д.Рікардо, Дж.С.Міль, К.Маркс, М.Туган-Барановський, Т.Веблен, М.Вебер, Дж.Кейнс, Й.Шумпетер та ін.

Усі провідні школи та напрями економічної думки другої половини ХХ ст. приділяють значну увагу ролі інституційних факторів в економічному зростанні. Вагомий внесок у розвиток інституційних ідей зробили Дж.Стігліц, Дж.Б'юкенен, Р.Коуз, Д.Норт, Дж.Гелбрейт, О.Вільямсон, Г.Бекер, Дж.Ходжсон, Г.Манків, Л.Нельсон, Я.Корнаї та ін.

Наприкінці ХХ ст. економічна наука приділяє значну увагу інституційному середовищу в перехідних економіках. Серед вітчизняних дослідників цієї проблеми слід назвати Д.Авдюшкіна, В.Геєця, А.Гальчинського, В.Толікова, І.Давидову, С.Злупка, П.Єщенка, І.Малого, Н.Зверькова, В.Кваснюка, І.Лукінова та інших.

Аналізу інституційного середовища в умовах переходу до ринку присвячені також дослідження зарубіжних учених Л.Бальцеровича, М.Домбровські, А.Нуреєва, А.Олійника, А.Ослунда, В.Радаєва, Дж.Сакса, А. Шастітко та інших.

У вітчизняній економічній літературі питання, пов'язані із інституційними факторами та їх впливом на економічне зростання загалом найчастіше висвітлюються і полемізуються на сторінках наукових журналів "Економіка України", "Фінанси України" та у періодичних виданнях "Інвестиційна газета", "День", "Дзеркало тижня", "Україна Business" та деяких інших. Водночас не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовані та отримали належне наукове обґрунтування, зокрема в умовах перехідної економіки.

На сучасному етапі ринкової трансформації економіки України є потреба подальшого вивчення впливу інституційних факторів на розвиток вітчизняної економіки. Передовсім слабо досліджено вплив інституційного середовища на поведінку економічних суб'єктів у перехідній економіці, а відтак на економічне зростання. Детально не проаналізовано місце і роль інституційних факторів у розвитку приватного сектору в Україні. Є потреба у глибшому порівняльному аналізі інституційних реформ у

пострадянських країнах. Поза увагою економістів залишилися окремі питання, пов'язані з інституційним середовищем в адміністративно-командній економіці та його впливом на економічне зростання.

Усе це зумовило вибір теми дисертаційного дослідження, обґрунтування її мети, цілей, завдань, а також логіку викладення матеріалу.

Мета і завдання дисертаційного дослідження. Метою дисертаційного дослідження є аналіз інституційних факторів економічного зростання в умовах ринкової трансформації економіки України.

Для досягнення визначеної мети у дисертації поставлено такі **завдання**:

- визначити сутність і зміст процесу економічного зростання, складові фактори та загальний механізм його здійснення, а також з'ясувати інструментарій дослідження;
- дослідити сутність соціально-економічних інститутів та визначити механізми їх розвитку і впливу на економічні процеси;
- здійснити ретроспективний аналіз впливу інституційного середовища на економічне зростання в командно-адміністративній системі;
- з'ясувати причини падіння обсягу національного виробництва у 90-х роках та встановити вагу у цьому процесі інституційних чинників;
- проаналізувати вплив макроекономічної політики та інституційного середовища на економічне зростання в умовах перехідної економіки;
- дослідити роль інституційних факторів у розвитку приватного сектора в Україні;
- провести порівняльний аналіз стратегії інституційних реформ у пострадянських країнах та їх впливу на економічне зростання цих країн.

Предметом дисертаційного дослідження відповідно до поставленої мети та завдань є напрями, особливості та закономірності становлення інституційного середовища як чинника зростання економіки в умовах переходу України до ринку.

Об'єктом дослідження є інституційне середовище вітчизняної економіки у перехідному періоді.

Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження стала система законів та принципів, розроблених економічною теорією стосовно функціонування економічних інститутів та зростання національної економіки.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на системному підході до вивчення ролі інституційного середовища в економічному зростанні. Для вирішення поставлених у роботі завдань використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Серед них методи наукового абстрагування, аналізу та синтезу, окремі статистичні методи, зокрема зіставлень та групувань, динамічних порівнянь, регресійний аналіз, графічний і табличний методи, порівняльний аналіз тощо.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, офіційні публікації Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Організації економічного співробітництва і розвитку та інших міжнародних організацій. Широко використані праці вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, рекомендації міжнародних експертів щодо функціонування економічних інститутів України, довідкова, періодична література та інші публікації.

Наукова новизна одержаних результатів. До основних наукових результатів, які становлять особистий здобуток дисертанта і винесені на захист, такі:

- застосовано комплексний підхід до оцінки впливу інституційного середовища на економічне зростання в умовах переходу України до ринку з широким застосуванням методології, що базується на використанні економіко-математичного апарату дослідження;
- уточнено визначення поняття “інститут” та з’ясовано механізм розвитку інститутів, що здійснюється шляхом пристосування поведінки, способу мислення людей до зміни умов розвитку національної економіки і обґрунтовано положення про залежність розвитку соціально-економічної системи від інституційної будови суспільства;
- одержало подальший розвиток визначення сутності трансформаційного процесу як процесу еволюційних інституційних змін на підставі чого зроблено висновок про неспроможність підходів, що припускають можливість переходу до ринкової економічної системи автоматичним увімкненням цінового механізму;
- доведено, що соціально-економічні перетворення в Україні мають здійснюватись з урахуванням стану інститутів в Україні та визначено причини і наслідки зростання трансакційних витрат у перехідній економіці України і розроблено рекомендації щодо активізації трансформаційного процесу задля прискорення економічного зростання;
- на основі кореляційно-регресійного аналізу досліджено вплив економічної свободи та темпів реформування інституційного середовища на економічний розвиток, що підтвердило потребу підвищити рівень економічної свободи та значення приватного сектору у вітчизняній економіці.

Теоретична значимість роботи полягає у поглибленні наукового аналізу функціонування економічних інститутів та виявленні основних тенденцій їхнього впливу на економічне зростання в умовах ринкової трансформації економіки України.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування ринкових інститутів в економічній системі України. Отримані теоретичні положення, а також нові методичні підходи дисертаційного дослідження можна використати у навчальному процесі – при підготовці навчальних посібників, розробці спецкурсів з

економічної теорії. Положення щодо особливостей стану інституційного середовища в Україні доцільно враховувати при розробленні і реалізації економічної політики.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались та отримали схвальні відзиви на щорічних наукових конференціях викладачів та аспірантів економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка впродовж 2001-2003 рр., на міжнародних студентсько-аспірантських конференціях економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у 2001-2003 рр., на Всеукраїнській науково-методичній конференції “Формування нової парадигми економічної теорії в Україні” (Львів, 23-24 листопада 2001 року).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 6 наукових праць: із них 5 статей у фахових наукових виданнях, що визнаються положенням ВАК України та статті у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота містить 16 таблиць, 10 рисунків і схем та 2 додатки. Основний зміст роботи викладено на 196 сторінках машинописного тексту. Список опрацьованої літератури налічує 205 найменувань.

Дисертація має таку структуру:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

- 1.1. Суть та основні фактори економічного зростання
- 1.2. Теорії та інструментарій дослідження економічного зростання
- 1.3. Структура і роль інституційного середовища в економічному зростанні
- 1.4. Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИКА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

- 2.1. Інституційні фактори економічного зростання в адміністративно-командній економіці
- 2.2. Порівняльний аналіз стратегії інституційних реформ у пострадянських країнах
- 2.3. Роль інституційних факторів у розвитку приватного сектору в Україні
- 2.4. Перспективи впливу інституційного середовища на розвиток вітчизняної економіки
- 2.5. Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено значущість, ступінь її розроблення в економічній літературі, сформульовано мету і завдання дослідження, показано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – **“Теоретико-методологічні засади дослідження інституційних факторів економічного зростання”** – здійснено системний аналіз економічного зростання як ключової проблеми економічної теорії, розкриті його тенденції та напрями. Теоретичний аналіз процесу економічного зростання проводиться в контексті наукового досвіду розв'язання ключових питань цієї проблеми, який знайшов своє відображення в історії розвитку економічної думки.

У першому параграфі дисертант відзначає, що економічне зростання є важливою економічною метою кожної країни, бо дає змогу повніше задовольняти потреби людей, ефективніше розв'язувати соціально-економічні проблеми, боротися з бідністю і забрудненням довкілля, скорочувати робочий час і збільшувати час відпочинку й дозвілля.

Відтак простежено темпи економічного зростання у низці країн за останні два століття. Автор поділяє думку багатьох економістів, що сучасний тип економічного зростання склався в ході Промислової революції і пов'язаний з витісненням натуральних форм господарки і становленням ринкових інститутів. У параграфі також підкреслено, що сучасні економісти оцінюють потребу в економічному зростанні неоднаково. Певна частина економістів є противниками економічного зростання і вказує на те, що світова економіка використовує ресурси і нагромаджує відходи темпами, які планета не може витримати. До того ж інтенсивно забруднюється довкілля, вичерпується озоновий шар, змінюються клімат планети, а подальший прогрес у розвинутих країнах означає задоволення щораз менш значущих потреб. Ці економісти вважають, що необхідно перейти до “нульового” зростання. Автор не поділяє поглядів критиків економічного зростання, а виходить з того, що не економічне зростання становить загрозу для людства, а саме його відсутність у багатьох регіонах планети ставить під сумнів майбутнє цілих народів.

Далі у дисертації проаналізовано фактори економічного зростання. Автор виходить з того, що економічний розвиток країн з ринковою системою визначають чотири групи факторів — фактори пропозиції ресурсів, макросередовище (фактор попиту), фактори ефективності та соціокультурні та інституційні чинники. Тут простежено основні складові факторів пропозиції, які найвагомніше впливають на економічне зростання у довгостроковому періоді.

Аналізуючи фактори попиту, автор зазначає, що цей фактор впливає на сукупні видатки, а відтак на стан макросередовища. Саме воно вагомо впливає на економічне зростання у короткостроковому періоді. Зміни у макросередовищі відбуваються під впливом різних чинників —

стабілізаційної політики, зовнішніх збурень, макроекономічної політики країн з великою відкритою економікою тощо. Відтак з'ясовано впливи фактора ефективності на зростання національної економіки.

В роботі критично оцінюються базові постулати до дослідження економічного зростання, що застосовують різні економічні школи і відбивають певні реалії та пріоритети часу їх виникнення, як відносно обмежені з точки зору всебічності висвітлення проблеми і вичерпаності їх рекомендацій.

Для поглиблення аналізу процесу економічного розвитку у *другому параграфі першого розділу* дисертантом розглянуто низку теорій економічного зростання. Представники класичної школи розглядали економічне зростання як таке, що залежить від факторів пропозиції, тобто зростання національної економіки може спричинитися збільшенням населення, інвестиціями та розширенням земельних площ. Дисертант зазначає, що представники марксистської школи намагаються обґрунтувати наявність соціальних обмежень для економічного зростання в ринковій системі. Значну увагу в дисертації приділено розгляду поглядів на економічне зростання Й.Шумпетера. Він разом із основним рушієм економічного зростання — зміною чинників пропозиції, включив в аналіз підприємця-новатора, який може пришвидшити економічне зростання шляхом ефективного поєднання ресурсів та впровадження нових технологій.

Далі у дисертації розглядаються моделі економічного зростання. Представники кембриджської школи Р.Гарод та Е.Домар стверджували, що існує лише єдиний шлях стабільного зростання — це “лезо ножа”, тобто коли реальний темп зростання дорівнює s/v . Будь-який імпульс, що порушує реальний темп зростання, відхилить цей темп від заданої траєкторії, та індукуватиме щоразу більше відхилення від неї.

Відтак у дисертації досліджується модель економічного зростання Н.Калдора, який запропонував розглядати заощадження як змінну величину та такою, яка необхідна для повернення фактичного темпу зростання назад до його гарантованого шляху. Для обґрунтування цієї тези Калдор використав класичний підхід до розподілу доходів між двома класами у суспільстві: підприємцями і робітниками. Ним запропонована рівність: $r = g/s$, де $r = (P/K)$ є рівень прибутку, тобто рівень прибутку дорівнює відношенню темпу зростання до рівня заощаджень підприємців. Остання рівність отримала назву “кембриджське правило економічного зростання”.

Р.Солоу та Т.Сван стверджували, що з допомогою коефіцієнта капітал-обсяг продукту можна пояснити механізм, який приводить господарську систему знову до її рівноважного стаціонарного стану в умовах економічного зростання. Ці вчені виходять з того, що v може змінюватися так, щоб привести відношення s/v до рівноважного стану з природним темпом зростання (n).

Значну увагу в дисертації приділено аналізу моделі економічного зростання Р.Солоу, який у своєму дослідженні бере виробничу функцію з постійною віддачею від масштабу, як наприклад виробнича функція Коба-Дугласа. У загальному вигляді було взято виробничу функцію: $Y = AK^aL^{1-a}$ (1), де A — технологічна константа, K — капітал, L — праця та $0 < a < 1$. Тоді можна виразити рівняння (1) у термінах зростання як:

$$g(Y) = g(A) + ag(K) + (1-a)g(L), \quad (1)$$

де $g(Y) = (dY/dt)/Y$ та теж саме для інших доданків. Отже, зростання сукупного продукту, на думку Р.Солоу, залежить від збільшення ресурсів (зростання капіталу $g(K)$, зростання праці $g(L)$ та технологічних нововведень $g(A)$).

Далі у дисертації розглянуто неокласичну модель оптимального економічного зростання Фелпса та Рамсея-Каса-Купманса, які основну увагу зосередили на розгляді схильності до заощадження s .

Фелпс довів, що для отримання оптимального розв'язку потрібно максимізувати функцію $c = f(k) - nk$. Першою умовою максимуму є: $dc/dk = f'(k) - n = 0$. Іншими словами, маємо оптимальне k^* , де задовольняється умова $f'(k) = n$.

У роботі також проаналізовано моделі економічного зростання Д.Тобіна, Д. Левгарі, Х.Джонсона та М.Сідраускі.

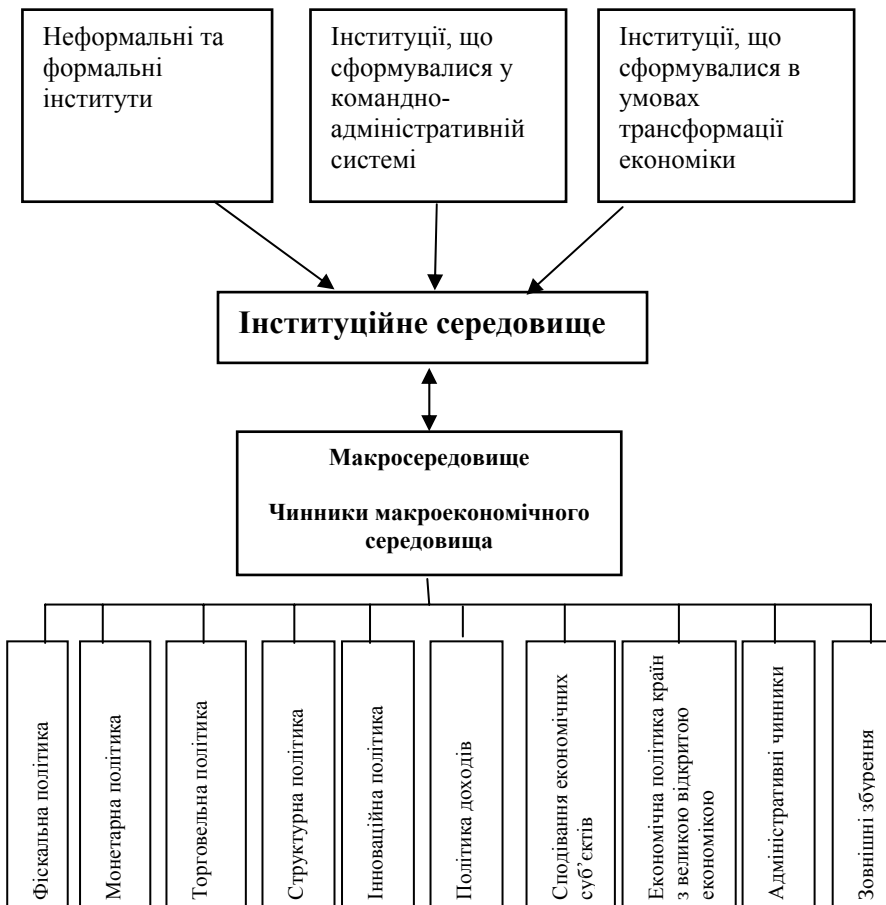
Дисертант виходить з того, що сучасні теорії економічного зростання мають як сильні сторони, так і слабину. Тому для дослідження економічного зростання потрібно застосовувати інструментарій, розроблений усіма школами економічної думки. Більшість концепцій зростання розвинутої ринкової економіки можна застосувати і до умов перехідного періоду.

У *третьому параграфі першого розділу* розглядаються основні постулати інституційної теорії, здійснено категоріальне осмислення феномена інституту в господарській системі, з'ясовується суть та функції інститутів, обґрунтовується необхідність урахування особливостей інституційного середовища суспільства в трансформаційних процесах.

Традиційний підхід до аналізу економічного зростання ґрунтувався на методології досліджень, яка сприймала наявні інститути як задані, у межах яких розгортаються макроекономічні процеси. В окремих випадках неявно передбачалось, що інституційні зміни виявляють себе у вигляді екзогенних збурень, що впливають на окремі макроекономічні параметри і, як наслідок, на економічне зростання. Найпростішим прикладом тут може бути зміна природної норми безробіття під впливом розвитку інститутів ринку праці. Згідно з неокласичним підходом, у цьому разі відбувається переміщення вертикальної кривої сукупної пропозиції та змінюються рівноважні рівні національного продукту та цін.

В останні десятиліття увага представників різних наукових шкіл до інституційних аспектів в аналізі економічного зростання помітно зросла, що також пов'язане з дослідженням процесів ринкової трансформації. Річ у тім, що використання традиційного макроекономічного інструментарію для проведення реформ спричинило різні результати, причому найчастіше далеко не ті, які очікували реформатори. Реакція макроекономічних змінних на заходи економічної політики, як відомо, залежить від інституційного середовища. Проте міра залежності цих результатів від інституційної специфіки тієї чи іншої країни недооцінювалась.

При цьому виявилось, що здійснювані макроекономічні перетворення можуть помітно впливати на саме інституційне середовище (рис.1). Цей вплив може бути позитивним, як наприклад у разі виникнення прав власності, і негативним – у випадку розвитку бартеру, неплатежів тощо.

Рис.1. Ринкове інституційне середовище

Дисертант виходить з того, що розвиток національної економіки передбачає розвиток інститутів, які її персоніфікують, а знання особливостей інституційної будови суспільства

зменшує невизначеність у розвитку економічної системи та підвищує ступінь передбаченості в діях економічних суб'єктів. У дисертації інститути розглядаються як норми, правила гри, обмеження, які регламентують діяльність економічних суб'єктів у процесі вибору і ухвалення рішень в умовах обмежень, виділяючи при цьому формальні правила і неформальні обмеження, а також механізми примусу для їх виконання.

Автор поділяє думку, що еволюція інститутів визначає напрям розвитку національної економіки. Тому розуміння їх еволюції сприяє розвитку механізмів управління системою через корекцію розвитку інститутів.

Однією з головних ознак стану інституційного середовища, на думку дисертанта, є рівень трансакційних витрат, тобто витрат, пов'язаних з координацією і взаємодією економічних суб'єктів. У дисертації трансакційні витрати визначені, як такі, що спричинені функціонуванням економічної системи. У трансакційних витратах автор виокремлює витрати на пошук, ведення переговорів, укладання контракту, моніторинг, примус та захист прав власності.

У дисертації показано, що в Україні загальні для перехідних економік причини зростання трансакційних витрат підсилюються впливом низки особливих чинників, зокрема конкретно історичними умовами та соціальною й економічною структурою українського суспільства на початку ринкових перетворень. Як відомо, в Україні в радянський період було створено соціально-економічну систему з абсолютною владою адміністративно-бюрократичного апарату. Саме представники цього апарату були головними супротивниками радикальних перетворень в українському суспільстві і багато в чому вплинули на обриси нинішньої суспільно-господарської системи, що одержала назву номенклатурно-монополістичного капіталізму. Цей особливий устрій вітчизняної економіки, що виявляється зокрема у характері та рівні втручання держави у господарське життя, на нашу думку, значною мірою обумовлює зростання непродуктивних трансакційних витрат. Серед інших причин, що обумовлюють зростання трансакційних витрат у перехідній економіці, дослідники вказують на низьку специфікацію прав власності, недостатньо розвинену інформаційну систему тощо.

У другому розділі – **“Проблеми та напрями вдосконалення інституційного середовища як чинника зростання економіки України”** – проаналізовано причини економічного занепаду директивно-планової економіки та роль державних інституцій у формуванні неефективного інституційного середовища, здійснено порівняльний аналіз стратегії інституційних реформ у пострадянських країнах, простежено роль інституційних факторів у розвитку приватного сектору, а також спрогнозовано впливи інституційного середовища на розвиток вітчизняної економіки.

Дисертантом відзначено, що у той час як інститут держави за часів радянської системи номінально був власником засобів виробництва та планував економіку, звичайно, були й особи, які втілювали плани держави в життя. В радянській економічній системі тиск ринку хоча й був

інституційно обмежений, проте все ж таки відчувався у формі корупції. Існувала ціла система нелегальних платежів поза офіційними інституційними зв'язками.

Тут дисертант відзначає, що у господарській системі України продовжують зберігатися традиції і норми, притаманні командно-адміністративній системі. Це зокрема норми невиконання зобов'язань і підпорядкування, норма простого утилітаризму, тобто прагнення індивіда максимізувати свою корисність поза зв'язком зі своєю продуктивною діяльністю. В українському суспільстві склалась ситуація, коли одні закони суперечать іншим, усі стосунки між економічними суб'єктами визначаються їхнім становищем у суспільній ієрархії. Аналіз невдач вітчизняної економіки у 90-х роках дає підстави для висновку, що однією з головних причин цих невдач – була недостатня увага до формування нового інституційного середовища, у якому було запроваджено незначну кількість норм, що відповідають середовищу ринкового типу.

Далі у дисертації здійснено порівняльний аналіз стратегії інституційних реформ у пострадянських країнах. У системній трансформації пострадянських країн автор виокремлює чотири блоки: макроекономічна стабілізація та контроль, трансформація цін та ринку, проведення комплексної приватизації майна та реформування виробничої структури, перегляд ролі держави.

Результати трансформаційного процесу у різних країнах неоднакові. У дисертації зазначено, що умовно можна виділити дві групи країн з перехідною економікою відповідно до досягнутого прогресу в економічних і політичних реформах. До першої групи країн, яку можна назвати “країни-реформатори”, належать країни Центральної Європи і Балтії, що досягли середнього рівня подушного доходу. Другу групу менш удалих реформаторів становлять головні країни, що виникли на теренах СРСР, з низьким рівнем доходу чи доходом нижче середнього, де ринкові відносини ще повністю не склалися, і нерідко помітно спотворені.

Дисертант доходить висновку, що найбільшого економічного успіху досягли країни, які швидко заклали інституційні основи ринкової економіки. Результати ринкової трансформації передовсім залежать від того, наскільки глибоким було руйнування старої господарської системи. Створені інститути успішно функціонують лише тоді, коли не протидіють формуванню нових інститутів, або коли нові ефективніші інститути сприймаються економічними суб'єктами та замінюють старі. Усі країни з перехідною економікою продовжують стикатися з проблемами в проведенні структурних реформ та формуванні інститутів у різноманітних сферах національної економіки.

Далі у цьому розділі розглянуто роль інституційних факторів у розвитку приватного сектору в Україні. Більшість фахівців нині вважають, що життєздатність приватного підприємництва забезпечується соціальним та інституційним ладом суспільства. Визначаючи соціально-інституційні аспекти розвитку приватного підприємництва, в дисертації виокремлено два найважливіші з них. По-перше, чітко визначене прагнення більшості населення до становлення

ринкової економіки з подоланням бар'єрів мотиваційного характеру у молоді та інших верств населення. По-друге, виважена державна політика сформульована в засобах масової інформації та підкріплена практичними діями щодо розвитку людського капіталу, основними чинниками якого є освіта, медичне страхування тощо. Держава повинна забезпечити спрощення законодавства для сектора малого підприємництва, визначити обсяги прав та обов'язків його суб'єктів, межі втручання місцевих органів виконавчої влади в підприємницьку діяльність.

У дисертації показано, що у зв'язку з ринковою трансформацією господарської системи України й ускладненням економічних стосунків простежується тенденція до збільшення трансакційних витрат. На мікрорівні це виражається в збільшенні частки трансакційних витрат у структурі витрат фірми. Так, витрати на маркетингову діяльність, на утримання управлінського апарату, на послуги бухгалтерів і юристів можуть перевищувати витрати на виробництво самого товару.

У другому розділі дисертантом також розглянуто роль окремих політичних і економічних інститутів у стратегії інституційних реформ у перехідній економіці та їх вплив на економічне зростання. Значна увага приділена таким ключовим чинникам, як участь виборців у політичному процесі, конституційні моделі, виборче право і побудова системи політичних партій.

Особлива роль у формуванні умов розвитку економічної системи належить інституту влади. Люди сприймають власну державу через владу, часто проводячи певну паралель між державою і системою влади, бо через владу держава реалізує себе як суспільна структура. Проте інтереси влади як певної соціальної структури, соціальної групи, не завжди збігаються з інтересами нації, тому влада мусить бути контрольованою.

Дисертантом проаналізовано зв'язок між економічним зростанням і різними показниками, який можна охарактеризувати як “стилізовані факти”, тобто штучно отримані величини, що характеризують різні аспекти економічної, політичної і правової ситуації в країні. До таких показників відносять індекси, що розраховуються міжнародними організаціями, які характеризують рівень лібералізації економіки, а також розвиток політичної і правової сфери.

Існує низка індексів, що характеризують рівень економічної свободи в різних країнах. На основі вивчення чинників, що справляють найважливіший вплив на формування інституційного середовища, сприятливого для економічного зростання, виділяють компоненти цих індексів, які потім оцінюються й агрегуються. Для країн з перехідною економікою обчислюють, наприклад індекс лібералізації, який розраховує нині МВФ, трансформаційні індикатори ЄБРР та індекси економічної свободи, верховенства закону і демократизації Freedom House. Такі індекси відкривають широкі можливості для емпіричних досліджень факторів успіху чи невдачі трансформації в пострадянських країнах, і зокрема в Україні.

Стилізовані факти, що відображають розбіжності між країнами в інституційному середовищі, багато в чому пояснюють розбіжності в темпах зростання. Інституційні реформи створюють нове середовище функціонування економічних суб'єктів, тобто нові стимули економічної поведінки, і зрештою є важливим чинником зростання у країнах з перехідною економікою.

У дисертаційному дослідженні значну увагу приділено аналізу впливу на економічне зростання інституційних чинників. Крім індексів Freedom House і Heritage Foundation, у дослідженні використано індекси ЄБРР як основний показник прогресу в економічних реформах.

Порівнюючи показники трансформації ЄБРР з індексами політичної і цивільної свобод Freedom House, виявлено дуже сильну залежність між ними.

Оскільки більшість індексів досить тісно корелюють між собою (табл.1), тоді щоб уникнути мультиколінеарності регресорів використано парні регресії вигляду (5):

$$Y_{it} = IE_i + \alpha X_{it} + \varepsilon_{it}, \quad (5)$$

де Y_{it} - залежна змінна (наприклад, темпи зростання ВВП); X_{it} — незалежна змінна (регресор); α -- коефіцієнт при цій змінній, ε_{it} — залишки регресії; IE_i - індивідуальні ефекти (постійні, FE , чи випадкові, RE).

Таблиця 1

Кореляція між різними індексами економічної свободи

	<i>AVER</i>	<i>FHDEM</i>	<i>FHECO</i> <i>N</i>	<i>FHRO</i> <i>L</i>	<i>HEREF</i>
<i>AVER</i>	1				
<i>FHDEM</i>	-0,88	1			
<i>FHECON</i>	-0,93	0,95	1		
<i>FHROL</i>	-0,83	0,96	0,92	1	
<i>HEREF</i>	-0,85	0,91	0,92	0,86	1

Примітка: *AVER* — середній індекс реформ ЄБРР; *FHDEM* – індекс демократизації Freedom House; *FHECON* – індекс економічної свободи Freedom House; *FHROL* – індекс верховенства закону Freedom House; *HEREF* – індекс економічної свободи Heritage Foundation.

Тісна кореляція між індексами Freedom House, ЄБРР і Heritage Foundation для країн з перехідною економікою свідчить про те, що в цих країнах зміни неможливі одні без інших.

Аналіз щільності зв'язку між різними компонентами індексу реформ може дати інформацію про те, які реформи неможливі без інших. Очевидно, що вищий коефіцієнт кореляції, то “родиннішими” є різні елементи реформ. Наприклад, якщо в країні удалося провести

лібералізацію цін, то зовсім не обов'язково, що ті ж результати будуть отримані в сфері реструктуризації чи конкурентної політики. Для успіху великої приватизації необхідно не тільки проведення малої приватизації, а й реформи в сфері торговельної і конкурентної політики, у банківській сфері. Очевидно, що саме комплексність сприяла успіху окремих компонентів реформ.

Результати регресійного аналізу взаємозв'язку між індексами свободи й економічним зростанням подано в табл.2. Коефіцієнти в рівняннях 1–4 табл.2 виявилися статистично незначущими, що досить парадоксально, оскільки в регресії взаємозв'язок між індексами свободи і зростанням очевидний. Значущим виявився тільки коефіцієнт при індексі економічної лібералізації Freedom House (*FHECON*) і тільки тоді, коли з аналізу була виключена найбільш економічно невільна країна з перехідною економікою – Туркменистан. Для цього випадку одержано очікуваний знак при коефіцієнті регресії: що економічно вільніша країна (що нижче значення індексу економічної лібералізації), то вищими були темпи зростання її ВВП.

Таблиця 2

Індекси економічної і політичної свободи й економічне зростання

Номер рівняння	Регресор	Коефіцієнт
1	Індекс економічної свободи Heritage Foundation	-0,60
2	Індекс економічної свободи Freedom House	-0,11
3	Індекс демократизації Freedom House	0,17
4	Індекс верховенства закону Freedom House	0,03
5	Індекс економічної лібералізації Freedom House ¹	-2,07
6	Усереднений індекс реформ ЄБРР	15,6

¹ Без Туркменистану

Коефіцієнт при індексі реформ ЄБРР демонструє правильний знак: що більшого успіху досягла країна в реформах, то вищими є темпи економічного зростання. Однак цей результат робить попередні результати ще більш парадоксальними – індекс реформ ЄБРР та індекси Freedom House сильно корелюють між собою.

У зв'язку з цим дисертантом розглянуто різні періоди, для яких будувалися рівняння регресії. Перше і шосте (табл.2) рівняння охоплюють період від 1994 р. до 2000 р., а 2,3 і 4 – від 1997р. до 2000 р. (без 1998 р.). Дисертант пояснює відсутність зв'язку між темпами економічного зростання та індексами

свободи існуванням двох різних періодів трансформації. Економіка країн ЦСЄ та держав, що виникли на теренах Радянського Союзу відреагували на фінансову кризу у світі і Росії 1997–1998 рр. неоднаково. Темпи зростання в найбільш реформованих країнах уповільнилися. Найменш вільні економіки довго досягали дна економічного спаду, а відтак почали зростати швидкими темпами. Цьому сприяло поживлення в економіці Росії, що настало за серпневою кризою, та очевидно деякі інші чинники. У країнах з найбільш реформованою економікою після 1997р. відбулося уповільнення темпів здійснення реформ.

У країнах з реформованою економікою середні темпи зростання ВВП у 1998 – 2000 рр. у порівнянні з 1994 – 1997 рр. трохи знизилися, у менш реформованих – істотно збільшилися (досягнувши рівня першої групи), а в нерепформованих – зросли дуже сильно (не тільки ставши додатними, а й перевищили темпи зростання у перших двох групах країн). Є підстави для висновку, що високі темпи зростання у країнах з нерепформованою економікою і зниження темпів зростання в країнах, що досягли найбільшого успіху в реформуванні економіки, можна розцінювати як тимчасове явище. В жодній країні першої групи не було спаду ВВП (у середньому за 3 роки); крім того, у країнах з регульованою економікою ймовірність завищення темпів зростання ВВП дуже висока. Ця розбіжність між двома періодами неминуче мала вплинути на результати оцінювання. Тому дисертант вважає, що більш коректно аналізувати взаємозв'язок між індексами реформ і економічної свободи за кожний з періодів окремо.

Існує очевидно причина, за якою залежність між індексом реформ і темпами зростання ВВП зникла в другому періоді. Ліберальні економічні реформи супроводжуються двома ефектами. По-перше, відбувається перерозподіл ресурсів із секторів, де вони використовуються неефективно, у ефективніші сектори (алокаційний ефект реформ). Інакше кажучи, самі по собі реформи можуть спричинити економічне зростання без залучення додаткових ресурсів у національну економіку. У країнах першої групи це джерело економічного зростання практично вичерпало себе до другого періоду. По-друге, реформи сприяють формуванню інституційного середовища, що робить вигідним і знижує рівень ризику від інвестування в економіку. У першому періоді в країнах — активних реформаторів — діють обидва джерела. Після вичерпання алокаційного ефекту реформ залишається тільки другий ефект, що спричиняє уповільнення темпів зростання ВВП у другому періоді.

Для визначення того, що втратила Україна унаслідок надто повільного здійснення реформ інституційного середовища, використано дані з таблиці 2. Дисертант дійшов висновку, що за інших рівних умов підвищення значення індексу реформ ЄБРР на одиницю збільшило би темпи економічного зростання на 17,7 процентних пункти. У дисертації зазначено, що для досягнення додатних темпів економічного зростання, індекс реформ повинен становити не менше 2,75.

Дисертант зазначає, що для прискорення зростання вітчизняної економіки нині особливе

значення мають такі інституційні заходи як реструктуризація підприємств, зміна економічної ролі державних інституцій та формування приватного банківського сектору. Тут значну увагу приділено аналізу прогресивних способів реструктуризації підприємств.

Автор аналізує розвиток вітчизняної банківської системи, відзначаючи її слабкість. Більшість комерційних банків відчувають серйозні труднощі і не можуть повноцінно виконувати свої посередницькі функції. У банківському секторі розміщена лише незначна частина заощаджень домогосподарств. На думку дисертанта, необхідно розробити програму оздоровлення слабких банків, приватизувати державні банки та поліпшити регулювання і нагляд за банками.

Для прискорення економічного зростання необхідне вдосконалення механізму державного регулювання. Зарегульована економіка сприяє розвитку корупції, пошуку ренти і розвитку тіньової економіки. Тут акцентується на тому, що для прискорення економічного зростання необхідно удосконалити систему оподаткування, підвищити рівень прозорості державних фінансових операцій, створити ефективні інститути державного сектору і сформувати адекватні стимули для керівників цих інститутів.

Наприкінці, автор відзначає, що важливу роль у прискоренні зростання вітчизняної економіки може зіграти міжнародна фінансова інтеграція. Припливи іноземного капіталу та запозичення на фінансових ринках, членство у наднаціональних організаціях підвищує зацікавленість державних мужів у проведенні подальших структурних та інституційних реформ.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове розв'язання наукової проблеми, що виявляється у розробленні конкретних рекомендацій та пропозицій щодо формування ефективного інституційного середовища, яке прискорюватиме темпи зростання вітчизняної економіки.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Зростання національної економіки визначають фактори пропозиції ресурсів, стан макросередовища, а також соціокультурні та інституційні чинники. В умовах переходу до ринку особливу вагу в економічному зростанні набувають інституційні фактори, що пов'язано з глибокими змінами у структурі власності, функціонуванням старих і виникненням нових економічних інститутів, формуванням нової системи цінностей суспільства, нових формальних правил і неформальних обмежень тощо. Безпрецедентний спад обсягу національного виробництва в Україні у 90-х роках обумовлений як погіршенням стану факторів пропозиції і суперечливою макроекономічною політикою, так і посиленням дії несприятливих інституційних факторів. Повільне реформування інституційного середовища посилює бюрократизацію управління,

хабарництво і корупцію, які стримують підприємницьку діяльність та нерідко паралізують індивідуальну ініціативу.

2. Представники класичної школи розглядали економічне зростання як таке, що залежить виключно від факторів пропозиції. Слабкість марксистського тлумачення джерел економічного зростання, на думку дисертанта, полягає в тому, що воно заперечувало стимулювальну роль конкуренції та приватної власності у розвитку національної економіки. Кейнсіанські концепції економічного зростання надмірно акцентують на значенні державних видатків в підтриманні усталених темпів економічного розвитку. Модель економічного зростання Р.Солоу бере до уваги винятково фактори пропозиції і залишає поза увагою роль інституційних чинників цього зростання. Дисертант виходить з того, що сучасні теорії економічного зростання мають як сильні сторони, так і слабину. Тому для дослідження економічного зростання потрібно застосовувати інструментарій, розроблений усіма школами економічної думки. Більшість концепцій зростання розвинутої ринкової економіки можна застосувати і до умов перехідного періоду.

3. За останні десятиліття зросла увага економістів до інституційних аспектів економічного зростання, що також пов'язано з дослідженням процесів ринкової трансформації. Реакція макроекономічних змінних на заходи економічної політики у перехідних системах виявилась особливо чутливою до стану інститутів. На думку дисертанта, інститути — це норми, правила гри, обмеження, які регламентують діяльність економічних суб'єктів у процесі вибору і ухвалення рішень в умовах обмежень — формальні правила і неформальні обмеження, а також механізми примусу для їх виконання. Однією з головних характеристик стану інституційного середовища, на думку дисертанта, є рівень трансакційних витрат, пов'язаних з функціонуванням економічної системи.

4. В Україні простежується швидке зростання непродуктивних трансакційних витрат, що обумовлено низкою чинників, зокрема низкою специфікацією прав власності, недостатньо розвиненою інформаційною системою тощо. Однією з найважливіших причин збільшення цих витрат, на думку дисертанта, є формування особливої суспільно-господарської системи — номенклатурно-монополістичного капіталізму, що стримує економічне зростання. В Україні розвиток інституційного середовища відстає від інших складових ринкової системи, а низька якість та недостатня надійність наявних інституцій є нині вузьким місцем для усталення економічного зростання. Багато елементів нинішнього інституційного середовища стримують розвиток підприємництва. До таких елементів, на думку дисертанта, передовсім належать недостатнє забезпечення прав власності та недостатня захищеність контрактів, надмірна мінливість законодавства та економічної політики, які не можна прогнозувати, громіздке і надмірне регулювання ділової активності та довільне тлумачення цих правил посадовими

особами, зловживання владою та гонитва за наживою з боку державних службовців. Все це гальмує розвиток приватного підприємництва у вітчизняній економіці, стримуючи її зростання.

5. У 90-х роках процес ринкової трансформації економіки охопив 25 країн Європи і Азії. У різних країнах стратегія і тактика реформ помітно відрізнялися. Після більше десяти років перехідного періоду одні країни перейшли до усталеного економічного зростання, у інших — початкове зростання змінилось спадом, а в деяких країнах, зокрема в Україні — економічне зростання відновилося лише в останні два-три роки. Аналіз десятилітньої трансформації економіки дає підстави стверджувати, що найбільшого економічного успіху досягли країни, які швидко заклали інституційні основи ринкової економіки. Результат трансформації передовсім залежить від того, наскільки глибоким було руйнування старої господарської системи. Створені інститути успішно функціонують лише тоді, коли не протидіють формуванню нових інститутів, або коли нові ефективніші інститути сприймаються економічними суб'єктами та замінюють старі. Усі країни з перехідною економікою продовжують стикатися з проблемами в проведенні структурних реформ та формуванні інститутів у різноманітних сферах національної економіки. Потреба в структурних перетвореннях і формуванні ринкових інститутів особливо велика в Україні, реформи в якій були неповними і повільними й нерідко заблоковані групами особливих інтересів.

6. Результати регресійно-кореляційного аналізу показують тісну залежність між індексами свободи й економічним зростанням у перехідних господарських системах. Загальна тенденція така: що більшого успіху досягла країна в реформуванні економіки і розвитку економічної свободи, то стабільнішими є темпи економічного зростання.

Водночас результати регресійного аналізу дають підстави для виокремлення двох різних періодів ринкової трансформації економіки пострадянських держав. У першій половині 90-х років ліберальні економічні реформи супроводжувалися двома ефектами. По-перше, відбувався перерозподіл ресурсів з менш ефективних у більш ефективні сектори економіки, що прискорювало економічне зростання без залучення додаткових ресурсів. По-друге, формувалось нове інституційне середовище, що знижувало рівень ризику та сприяло інвестуванню. Наприкінці 90-х років алокаційний ефект реформ у країнах-активних реформаторах вичерпався, що спричинило уповільнення темпів зростання ВВП. Унаслідок повільного реформування інституційного середовища темпи економічного зростання в Україні упродовж 90-х років були від'ємними.

7. Для прискорення зростання вітчизняної економіки особливе значення мають такі інституційні заходи як реструктуризація підприємств, зміна економічної ролі державних інституцій та формування банківського сектору, що працює на комерційній основі. Найефективнішим способом реструктуризації підприємств в Україні поряд з усуненням прямого і непрямого субсидування, введенням законів про банкрутство й удосконаленням правил

корпоративного керування, на думку дисертанта, повинні стати сприяння конкуренції і жорсткі бюджетні обмеження, оскільки контроль над підприємствами перейшов у руки інсайдерів, а система стимулів — деформована.

Вітчизняна банківська система дуже слабка і недостатньо розвинута, а більшість комерційних банків відчувають серйозні фінансові труднощі і не можуть повноцінно виконувати свої посередницькі функції. У банківському секторі розміщена лише незначна частина заощаджень домогосподарств. Доцільно розробити програму оздоровлення слабких банків, приватизувати державні банки, поліпшити регулювання і нагляд за банками. Необхідно посилити ліцензійні вимоги, щоб у банківській галузі працювали тільки висококваліфіковані установи з достатнім розміром капіталу. Надмірне державне регулювання сприяє розвитку корупції, пошуку ренти і розвитку тіньової економіки. В Україні необхідне удосконалення системи оподаткування, підвищення рівня прозорості і точний облік державних фінансових операцій, створення ефективних інститутів державного сектору і формування адекватних стимулів для керівників цих інститутів, продовження політики реформування державних видатків з поступовим припиненням субсидування, створення надійної системи соціального захисту населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сохецька А. Моральний ризик у ринкових транзакціях // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. Спецвип. 10.- Львів: Інтереко, 2002.- С.245-248.
2. Сохецька А. До питання понятійно-категоріального апарату інституціоналізму // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. Спецвип. 9.- Львів: Інтереко, 2002.- С.102-105.
3. Сохецька А. Транзакційні витрати як показник впливу інституційного середовища на перехідну економіку // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. Спецвип. 8.- Львів: Інтереко, 2001.- С.136-140.
4. Сохецька А. Розвиток інституційного середовища як умова прискорення зростання економіки України // Вісник Львівського університету. Сер. економічна. Вип.30. –Львів, 2001. –С.183-188.
5. Сохецька А. Теоретичні проблеми формування інституційного середовища ринкового типу в економічній системі України // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. Вип.6.- Львів: Інтереко, 2000.- С.45-49.
6. Сохецька А. Інституційні реформи як основа економічного зростання // Актуальні проблеми формування економічної системи України. Матеріали міжнародної студентсько-аспірантської конференції. –Львів, 2002. - С.286-287.

АНОТАЦІЯ

Сохецька А.В. Інституційні фактори економічного зростання в умовах переходу України до ринку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.01 – економічна теорія – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2003.

У дисертації досліджуються проблеми становлення та впливу інституційного середовища на економічне зростання в умовах перехідної економіки України. Значна увага в роботі приділена аналізу моделей економічного зростання провідних шкіл та напрямків світової економічної думки з широким застосуванням методології, що базується на використанні економіко-математичного апарату дослідження. У роботі з'ясовуються причини формування неефективного інституційного середовища у директивно-плановій економіці.

Проведено аналіз стратегії інституційних реформ у країнах з перехідною економікою. За допомогою регресійного аналізу простежено вплив інституційних факторів в перехідних економіках та отримано кількісні параметри їх впливу на економічне зростання.

Ключові слова: інституції, інституційне середовище, економічне зростання, фактори економічного зростання, економічна свобода, інституційні реформи, перехідна економіка, економічний розвиток.

АННОТАЦІЯ

Сохецькая А.В. Институциональные факторы экономического роста в условиях перехода Украины к рынку. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01 – экономическая теория – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. Львов, 2003.

В диссертации исследуются проблемы формирования и влияния институциональной среды на экономический рост в условиях переходной экономики Украины.

В первом разделе – **“Теоретико-методологические основы исследования институциональных факторов экономического роста”** – осуществлен системный анализ экономического роста как ключевой проблемы экономической теории, раскрыты его тенденции и направления. Значительное внимание в работе уделяется анализу моделей экономического роста ведущих школ и направлений мировой экономической мысли с широким применением методологии, что базируется на использовании экономико-математического аппарата исследования. В работе критически оцениваются базовые постулаты к исследованию экономического роста, которые применяют разные экономические школы и отражают определенные реалии и приоритеты времени их возникновения, как относительно ограниченные с точки зрения всесторонности освещения проблемы и исчерпанности их рекомендаций.

В диссертации рассматриваются основные постулаты институциональной теории, осуществлено категориальное осмысление феномена института в хозяйственной системе, выясняется суть и функции институтов, обосновывается необходимость учета особенностей институциональной среды общества в трансформационных процессах. Одной из главных характеристик состояния институциональной среды, по мнению диссертанта, есть уровень транзакционных затрат, связанных с координацией и взаимодействием экономических субъектов.

В втором разделе – **“Проблемы и направления усовершенствования институциональной среды как фактора роста экономики Украины”** проанализированы причины деградации директивно-плановой экономики и роль государственных институтов в формировании неэффективной институциональной среды, осуществлен сравнительный анализ стратегии институциональных реформ в постсоветских странах, прослежена роль институциональных факторов в развития частного сектора, а также спрогнозировано влияния институциональной среды на развитие отечественной экономики.

В диссертации осуществлен сравнительный анализ стратегии институциональных реформ в постсоветских странах, а также рассмотрена роль институциональных факторов в развития частного сектора в Украине. Определяя социально-институциональные аспекты развития частного предпринимательства в диссертации выделены два важнейшие из них, во-первых, четко определенное стремление большинства к становлению рыночной экономики с преодолением барьеров мотивационного характера у молодежи и других слоев населения. Во-вторых, взвешенная государственная политика сформулирована в средствах массовой информации и подкрепленная практическими действиями относительно развития человеческого капитала, основными структурообразующими факторами которого есть образование, медицинское страхование и т.п.. Диссертантом проанализирована связь между экономическим ростом и разными показателями, которые можно охарактеризовать как “стилизованные факты”. Проведен анализ стратегии институциональных реформ в странах с переходной экономикой. С помощью регрессионного анализа прослежено влияние институциональных факторов в переходных экономиках и получены количественные параметры их влияния на экономический рост.

Ключевые слова: институции, институциональная среда, экономический рост, факторы экономического роста, экономическая свобода, институциональные реформы, переходная экономика, экономическое развитие.

ANNOTATION

Sokhetska A. Institutional Factors of Economic Growth in Conditions of Transition of Ukraine to the Market. – Manuscript.

Dissertation for submission of the candidate of economic sciences degree in speciality 08.01.01 – economic theory – Lviv National University named after Ivan Franko. Lviv, 2003.

The problems of formation and influence of institutional environment on economic growth in conditions of transition economy of Ukraine are researched in the dissertation. The significant attention in the work is given to the analysis of the models of economic growth of leading schools and directions of a world economic thought with wide application of methodology, that bases on use of the economic-mathematical research tools. The reasons of formation of inefficient institutional environment in a planned economy are found out in the work.

The analysis of strategy of institutional reforms in the countries with transition economy is carried out. With the help of the regressive analysis the influence of the institutional factors of transition economics are revealed and the quantitative parameters of their influence on economic growth also are received.

Key words: institutions, institutional environment, economic growth, factors of economic growth, economic freedom, institutional reforms, transition economy, economic development.

Підп. до друку 11.12.2003. Формат 60x84/16. Папір друк. Друк. офсет.

Умовн. друк. арк. 1.2. Тираж 100 прим. Зам. 417.

Видавничий центр Львівського національного університету

імені Івана Франка.

79000 м. Львів, вул. Д. Дорошенка, 41.